

ONZE RUBRIEK VOOR BEGINNERS: DE PAROCHIEREGISTERS. ONMISBARE BRON VOOR IEDERE GENEALOGIE

In een vorig nummer maakten we aan de hand van enkele voorbeelden een eerste verkenning naar die voor de genealogen meest geraadpleegde en vooralsnog onmisbare bron (1). Na de registers van de Burgerlijke Stand blijven de zogenaamde parochieregisters voor de genealogen zeker de meeste geraadpleegde bron. Helaas, misschien wel te veel en te uitsluitend geraadpleegd.

De parochieregisters zijn een onmisbare bron

Met wat geluk kan je voor je opzoekingen beschikken over parochieregisters die beginnen in de 17de eeuw en eindigen in de 18de eeuw. Oudere parochie-registers zijn zeldzaam (maar komen voor) (2) en recentere parochieregisters bestaan er ook maar worden minder geraadpleegd omdat ze om te beginnen nog meestal bij de pastoor berusten en door het ontstaan van de Burgerlijke Stand hun rechtsgeldig belang verloren hebben. De gegevens uit de parochieregisters vormen samen met die uit de Burgerlijke Stand het skelet van de meeste familiegeschiedenissen. Hoe dan ook deze registers blijven een belangrijke bron. Veel belangrijker trouwens dan de meeste genealogen vermoeden. De demografen hebben al een hele tijd deze bron ontdekt en trekken er heel wat conclusies uit waar een genealoog niet direct aan denkt (denk maar aan de conceptie, de frequentie van de geboorten, de gemiddelde leeftijd van huwelijk en overlijden). Misschien moeten genealogen wel een beetje de demografische methoden overnemen. Demografen beperken zich immers niet tot die ene akte die ze nodig hebben, maar willen veeleer besluiten trekken uit een groot aantal akten. Ze hebben dan ook oog voor een aantal zaken die de meeste genealogen over het hoofd zien. In ieder geval moeten we ten stelligste aanraden bij het consulteren van de parochieregisters om de gezinnen volledig te reconstrueren. Ook de vroeg gestorven kinderen opnemen. We zullen niet alleen veel opsteken over het dagelijkse leven, door de peters en de meters van alle kinderen te noteren, krijgen we soms de enige mogelijkheid om met een relatieve zekerheid hoger op te klimmen.

We moeten alles halen wat er in de parochieregisters steekt, maar ook niet meer. Er steken voor een niet aandachtige zoeker zeker heel wat wolfijzers en schietgeweren – als ik het zo oneerbiedig mag zeggen – in de parochieregisters. We hebben er al op gewezen dat de parochieregisters vele leemten vertonen. Een blik in het

-
- (1) J. ROELSTRAETE, Onze rubriek voor beginners. De parochieregisters, een verkenning, in: *Vlaamse Stam*, XXXVIII (2002), pp. 352-356.
 - (2) Het concilie van Trente (1545-1563) verplichtte de pastoors wel een doopregister bij te houden maar het duurt nog een hele tijd eer de provinciale concilies de verordeningen doen toepassen. Ook de provinciale concilies (Mechelen, 1570, Leuven 1574) kenden nauwelijks uitvoering. Het tijt keerde tijdens het bewind van Albrecht en Isabella (1598-1621). Meer hierover in M. CLOET, Het doopsel in de Nieuwe tijd (ca. 1550 - ca. 1800), in: *Levensrituelen*. Geboorte en doopsel, Leuven, 1996 (Kadoc studies 20), pp. 95-122.

Repertorium der oude parochieregisters van Hervé Douchamps en Raymond Tefnin (Bruxelles, 1985) volstaat om die op te sporen. Registers van doopsels, huwelijken en overlijdens (begrafenissen) beginnen niet in iedere parochie op hetzelfde tijdstip. Voor een deel te verklaren omdat de instructies voor de laatste registers meestal van latere datum zijn. De pastoors hielden zich zeker niet altijd aan de kerkelijke voorschriften. Zo waren de ouders en de vroedvrouw verplicht het pas geboren kind drie dagen na de geboorte te laten dopen. In het begin van de 17de eeuw waren sommige ouders niet altijd zo gehaast. Prof. Dr. em. Michel Cloet geeft als voorbeeld de pastoor van Meulebeke die in 1611 het doopsel tot op de tiende dag uitstelde en in Aarsele wachtten de ouders soms verscheidene weken. In Meigem was in 1642 het gebruik om de kinderen altijd op een zondag te dopen, ook al waren ze de maandag voordien geboren (3). Het gedrag van sommige pastoors leidde er zeker niet toe dat ze hun administratie, waaronder de parochieregisters, heel zorgvuldig bijhielden. Dit maakt dat we ook deze bron (zoals iedere historische bron) met de nodige historische kritiek moeten benaderen. Hiervoor is soms wel de globale kijk op dit soort bronnen noodzakelijk. Als je op zoek bent naar een bepaalde akte, laten we het houden bij een doopakte, stel dan eens een paar vragen. Bekijk even een aantal bladzijden rond de gezochte akte. Is het altijd dezelfde persoon die de akten noteert? Gaat het nog wel om de originele akten of heeft een latere pastoor de akten overgeschreven? De aard van het schrift kan dit aantonen. Sommige van de oudste registers zijn van die aard dat ze volkomen onbetrouwbaar zijn. Het oudste parochieregister van Wevelgem (Doopsels 1648-1759) is daar een sprekend voorbeeld van. Vele akten die de scribent niet kon lezen zijn onvolledig en onbetrouwbaar. Slordige pastoors vergaten wel eens akten in te schrijven. Voor ons eigen dorp (Heule) vonden we zelfs in het oudste parochieregister een notitie waarbij de pastoor zich ergert omdat de koster niet alle akten had overgeschreven. Alsof dit zijn werk was! Pastoors kwamen ook heel dikwijls van elders. Ze waren niet vertrouwd met de familienamen van hun nieuwe parochianen. Afgaande op het gehoor werden dan ook vele namen verhaspeld. Men hoeft er maar de klappers op na te kijken om de vele variaties van familienamen terug te vinden. Als we voor onze eigen familienaam tot meer dan 80 verschillende schrijfwijzen komen is dit voor het grootste deel te wijten aan de vele varianten in de parochieregisters. Er zijn in onze genealogie gezinnen waarbij de schrijfwijze van alle kinderen verschillend is. Gelukkig was er de naam van de moeder! Voorschriften om de akten min of meer gelijkvormig op te stellen waren er nauwelijks. Als we dan weten dat we de kennis van het Latijn van sommige pastoors niet al te hoog mogen inschatten, heeft dit ook voor de lezing wel eens nefaste gevolgen. Voeg dan eens twee zaken samen: een pastoor die zijn Latijn niet goed kent en een zoeker die nooit Latijn leerde, dan kunnen we wel eens in de problemen komen. Als de pastoor een meisje doopt, dan zou dit in de akte moeten voorkomen als *baptisata* (vrouwelijke uitgang), maar als de pastoor bij vergissing *baptisatus* schrijft? Gaat het dan wel om Petrus of moet het eerder een Petra zijn?

(3) M. CLOET, *Het kerkelijk leven in een landelijke dekenij van Vlaanderen tijdens de XVIIe eeuw. Tielts van 1609 tot 1700*, Leuven, 1968, pp. 294-295.

Enkele problemen en tips op een rijtje.

- De akte vermeldt alleen de doopdatum: de zoeker dient hiermee rekening te houden. Geboorte en doopsel kunnen wel enige tijd uit elkaar liggen. Soms wordt de geboorte wel vermeld als plaats vindend gisteren (*heri*, *pridie*), eergisteren (*nudius tertius*).
- De lezer interpreteert de lezing van een maand verkeerd als hij er niet aan denkt dat september voorkomt als 7ber, VII-ber, oktober als 8ber, VIII-ber, november als 9ber of IX-ber en december als 10-ber of X-ber. Het kan natuurlijk ook in de genitief als de scribe bedoelt de eerste dag van september wat in de akte als *septembris* (7bris) voorkomt.
- Soms schrijft de scribe de datum niet voor iedere akte volledig over. Voor de maand en het jaar moeten we soms enkele bladzijden voordien kijken. Voor ons dorp stuitte we hierbij op de moeilijkheid dat de bladen van het oudste register heel waarschijnlijk verkeerd werden ingebonden. Dit leidde we af uit het feit dat kinderen in een zelfde gezin met een paar maanden tussentijd geboren werden.
- In oudere doopakten ontbreekt wel eens de naam van de moeder. Blijkbaar waren alleen de vader en de getuigen belangrijk. Maar in latere akten durft de pastoor wel eens een van de getuigen vergeten. Dit was evenwel tegen alle regels. De namen van peter en meter zijn immers van primordiaal belang om later een mogelijke geestelijke verwantschap vast te stellen. Geestelijke verwantschap is een huwelijksbeletsel. Een peter of meter kon dus niet huwen met zijn doopkind, noch met de ouders. We weten reeds dat de getuigen zorgvuldig moeten genoteerd worden.
- Hou bij het noteren van de gegevens rekening met de Latijnse naamvallen. Petro, Petrum, Petri, Johannem, Johannis, Laurentio, enz zijn geen onderwerp in de zin, dus staan ze in een andere naamval. We noteren natuurlijk de naamval van het onderwerp (de nominatief) en schrijven dus Petrus, Johannes, Laurentius. Maak van je familiegeschiedenis geen Italiaans of Spaans geval met allemaal namen die eindigen op -o of -i ! Geef wel de voorkeur aan de officiële naam (dus die van de doopakte), wat niet belet dat je ook de aliasnaam die je eventueel in andere akten vindt, opneemt. Hierbij is enige kennis van de Nederlandse (of Franse) vormen van de Latijnse namen nodig: b.v. Egidius (Gillis), Judocus (Joos), Joannes (Jan, Hanskin), Elisabetha (Betkin), Maria (Mayken). Raadpleeg als het om moeilijke gevallen gaat het lijstje van Debrabandere ooit in Vlaamse Stam verschenen (4).
- De pastoor noteerde altijd of het ging om een wettig (*legitimus*) of onwettig (*illegitimus*) kind. Tot aan de maatregelen die Jozef II trof, werd de moeder bij de geboorte van een onwettig kind gedwongen om de naam van de vader te vermelden. Of die verklaringen altijd geloofwaardig zijn is een andere zaak.

(4) F. DEBRABANDERE, Oude vlevormen en varianten van voornamen, in: *Vlaamse Stam*, XI (1975), pp. 79-95.

- In tegenstelling met de huwelijksakten van de Burgerlijke Stand bevatten de trouwakten in de PR niet zo veel gegevens. We moeten ons nogal eens tevreden stellen met de namen van bruid en bruidegom en de getuigen. Andere akten (vooral die in de 18de eeuw) kunnen dan weer veel gegevens bevatten als de datum van ondertrouw, soms van het afroepen van de drie bannen, de dispensaties (vooral die omwille van bloedverwantschap zijn heel belangrijk), de plaats van herkomst, enz.
- Ook de overlijdensakten kunnen problemen geven. Als ze alleen de naam van de overledene bevatten, kan het heel moeilijk zijn om zonder behulp van andere bronnen de identiteit van de overledene vast te stellen.
- Het gebeurt wel eens dat de pastoor de doodsoorzaak vermeldt. Zeker in tijden van pest of andere besmettelijke ziekten.
- Niet alle overlijdens werden geregistreerd. Zeker bij het overlijden van kinderen achtte men registratie wel eens overbodig, anderzijds werd hun overlijden in steden wel eens in aparte registers genoteerd. Ga er dus niet van uit dat je van ieder geboren kind ook de overlijdensakte zult vinden.
- Kijk goed of het om een overlijdensakte of om een begraafakte gaat: *sepultus* is begraven, *obiit* is gestorven. Zelfde opmerking als bij de doopakten: de datum van de begrafenis staat soms het eerst en de overlijdensdatum valt alleen af te leiden uit de melding gisteren, eergisteren, enz.
- Neem de leeftijden in een overlijdensakte met een korreltje zout. Het overlijden werd veelal meegedeeld voor zover men het zich herinnerde, maar dit kan er wel enkele jaren naast zitten ! Men ging niet even naar het trouwboekje kijken en de pastoor deed ook niet de moeite om de geboorte even op te zoeken. En als ze van elders kwamen was het zeker niet te controleren.
- Noteer gegevens over de aard van de begrafenis: de begrafenisklas, de plaats van begraven. Belangrijke personen ('rijke stinkers' !) werden tot de 18de eeuw in de kerk begraven.
- Ook met de melding 'ex' moeten we voorzichtig zijn. Dit betekent herkomstig van en niet geboren te. Een persoon kan wel op verschillende plaatsen gewoond hebben voor zijn huwelijk of overlijden.
- In tijden van oorlog gingen de mensen wel eens op de vlucht, vooral naar naburige steden. Het is zeker geen overbodige luxe om ook eens in omliggende gemeenten of steden te kijken of daar toevallig ook geen kinderen van een bepaald gezin geboren of overleden zijn.
- Heb aandacht voor zaken als beroepen (woordenboekje noodzakelijk), het al dan niet plaatsen van een handtekening. Deze zaken komen vooral in de 18de-eeuwse registers voor.

Hoe kunnen we een aantal leemten verhelpen ?

- De juiste schrijfwijzen van namen vindt men wel in andere bronnen: staten van goed, weesakten, gerechtelijke bronnen, schepenakten, renteboeken, enz.
- Het juiste aantal kinderen kan soms door het vinden van een staat van goed gecorrigeerd worden. Anderzijds zal het ontbreken van kinderen die men in de doopakten terugvond leiden tot het besluit dat ze op die datum al overleden kunnen zijn. Staten van goed leveren ook wel eens het bewijs dat het niet uitgesloten is dat in een gezin twee kinderen met dezelfde voornaam voorkwamen. Ga er dus niet vanuit dat als in een gezin een tweede kind komt

met dezelfde voornaam, het eerste noodzakelijk moet overleden zijn (al is dat meestal wel zo natuurlijk).

- Bij getuigen in rechtszaken wordt naast de naam ook meestal de leeftijd genoemd. Dit kan nuttig zijn om de gegevens uit de parochieregisters aan te vullen.
- In ontvangstboeken van renten (cijnsboeken) vindt men voor het overlijden de betaling van dubbele rente of cijns terug. Dit kan helpen om ontbrekende overlijdensjaren terug te vinden of om de identiteit van een overlijdensakte met meer zekerheid te bepalen.
- Denk ook niet dat de klappers 100 % correct zijn. Het kan soms wel eens nodig zijn om akte voor akte te lezen. Op die manier komt men tot onverwachte gegevens: we zien een voorvader optreden als peter. Uitdiepen van dit gezin kan misschien de knoop ontwarren waar iedere genealoog vroeg of laat voor staat.

Er zijn zeker nog veel andere bronnen die we kunnen aanboren. Op enkele hiervan komen we in volgende rubrieken zeker terug. Onthou nu al één zaak: denk niet te vlug dat je nooit meer verder raakt. Er liggen nog kilometers archief te wachten. Je moet er wel je weg in vinden. Maar ook daarop komen we terug ! Alvast goede moed en veel zoekgenot.

Johan Roelstraete

Bibliografie

L. LEIJSEN, M. CLOET, K. DOBBELAERE, *Levensrituelen. Geboorte en doopsel*, Leuven, 1996, p. 336.

J. ROELSTRAETE, *Handleiding voor genealogisch onderzoek in Vlaanderen*, Roeselare, 1998. Een uitgebreide bibliografie pp. 299-302.